

HVORFOR MENN LESER MINDRE SKJØNNLITTERATUR ENN KVINNER. NOEN REFLEKSJONER OG EN UNDERSØKELSE

Ellen Knutsen

I. Innledning

Mange studenter har en jobb ved siden av studiene. Jeg jobbet i en kjøpesenterbokhandel med rosa glitterpenner, klistremerker, bamsestativ – og noen bøker. I seks år stod jeg bak disken og lurte på hvor de mannlige skjønnlitterære leserne var.

Denne artikkelen bygger på min hovedfagsoppgave *Menn og lesning. Hvorfor leser menn mindre skjønnlitteratur enn kvinner? – En litteratursosiologisk undersøkelse* (Knutsen 2003), som inneholder en intervjuundersøkelse av 50 menn i alderen 15 til 35 år.¹

Kjønnsforskning

Som en reaksjon mot det tidligere rådende androsentriske perspektivet, har kjønnsforskningen hovedsaklig vært konsentrert rundt studiet av *kvinner*. Kvinnen har blitt sett på som det marginaliserte og undertrykte kjønn. For eksempel påstår feministisk litteraturforskning at det finnes en kjønnsforskjell som preger både de litterære tekstene og de som leser dem. Selv om feministisk litteraturteori beskjeftiger seg med leserens kjønn, dreier dette seg særlig om en lesemåte som har blikk for kjønnsimplikasjoner i teksten. Teorien studerer med andre ord ikke leseren som en sosial størrelse. Heller ikke innenfor resepsjonestetikken, som analyserer forutsetningene for lesning og tolkning av litteratur, synes leserens

¹ Jeg valgte informanter fra Tromsø og Trondheim. Disse to byene er valgt av flere grunner. "Boksalget er minst i Nord-Norge", leser vi i Nord-Norges landsdelsavis *Nordlys* (Jangås 2003). Avisen refererer til en undersøkelse utført av MMI (2000). Siden folk bosatt i Nord-Norge kjøper minst bøker, er det også sannsynlig å tro at disse leser minst. Jeg fant det derfor interessant å intervju folk i Tromsø. Samme MMI-undersøkelse opplyser dessuten at folk bosatt i Oslo kjøper (og leser?) flest bøker. Av dette fant jeg det hensiktsmessig å ikke intervju folk fra Oslo-området. Dette fordi jeg da kunne få informanter fra Nord- og Midt-Norge som synes å lese mindre enn folk i Oslo, og slik kunne jeg videre å bedre innsikt i hvorfor situasjonen er slik den er (se for øvrig problematikken om kjøpt er lik lest i Knutsen 2003:1).

kjønn å være et prioritert forskningsfelt. I de tilfellene kjønn likevel problematiseres, er det også her fra et kvinnelig perspektiv. I likhet med resepsjonestetisk tankegang mener jeg at tekstmening oppstår i en produktiv spenning og interaksjon mellom tekst og leser, men nettopp fordi leserens utgangspunkt for tekstforståelse blant annet kan henge sammen med leserens kjønn, vil jeg påstå kjønnsforskningens mangelfulle studier av menn og kvinner som lesere, og kanskje spesielt menn, er en svakhet innenfor forskningsfeltet. I hovedoppgaven min har jeg prøvd å gjøre noe med dette.

Mannsforskning

Kvinneforskere på 1970-tallet kritiserte forskningssamfunnet for å være mannsdominert og satte spørsmål ved om ikke det meste av forskningen faktisk var mannsforskning. I "Mannsforskingas ulike forgreiningar" (1996), skriver Bjarne Øvrelid: "[D]et kan argumenterast overtydande for dette. Store delar av det mannsdominerte forskarsamfunnet vil likevel hevde at ein står på kjønnsnøytral grunn" (Øvrelid 1996:97). Dette er fordi forskerne ikke har lagt vekt på *menn*, men snarere aktører og strukturer, utdyper han. En mannsforsker vil derimot la kjønnsaspektene være det overordnede "[...] ved einkvar sosial praksis. Og som oftast vil interessa først og fremst vere retta mot menns sosiale praksis" (Øvrelid 1996:97).

Begrepet "mannsforskning" kom for alvor i bruk på 1980-tallet, selv om det tidligere har vært utført studier som har forsket på menn, mannsroller og maskulinitet både i Norge og utenlands. Mannsforskningen kan sies å være et produkt av kvinne- og kjønnsforskningen: "Kvinneforskinga kom først og har etablert måtar å forstå begge kjønn på som dei mannlige "etterkomerane" på ein eller annan måte må forholde seg til" (Øvrelid 1996:99). Sammenliknet med kvinne- og kjønnsforskningen er mannsforskningsmiljøet lite og preget av ulike tilnærminger og synspunkt, noe som kommer tydelig frem i *Mannsrolleutvalgets sluttrapport* i 1991 (NOU 1991):² "Det råder en generell mangel på systematisert kunnskap om menn og menns verden. Dette i seg selv begrunner et krav om styrket innsats innen forskning av menn. Dette har både en umiddelbart teoretisk og en

² *Mannsrolleutvalgets sluttrapport* (NOU 1991) blir heretter kalt "MS".

praktisk interesse" (NOU 1991:42). I MS leser vi også at utvalget har hatt vanskeligheter med å finne stoff om menn, og ser en fare for at menn "usynliggjøres" i den kjønnsforskningen som gjøres.

Flere år senere sliter mannsforskningsmiljøet med noe av det samme. Norges forskningsråd (NFR), Området for kultur og samfunn, opplyser allikevel om et stadig voksende forskningsfelt:

Mannsforskningen har først de siste par år begynt å ta preg av et forskningsfelt. Innsatsen er fortsatt liten, spredt og ofte sporadisk innen forskningsmiljøene. Behovet for systematisering, mer kontinuerlig forskningsdebatt, og teori- og metodeutvikling er åpenbart (Holter 1999:3).

Ifølge NFR defineres mannsforskning som "[...] forskning om menn i et kjønns- og likestillingsperspektiv" (Holter 1999:3) og karakteriseres som tverrfaglig relasjonsorientert forskning med fokus på menn og mannlighet (maskulinitet). NFR mener at en viktig begrunnelse for å bedrive mannsforskning, er at det trengs økt kunnskap om sosiale forhold knyttet til kjønn og likeverd som ikke bare innebærer at turen nå har kommet til at "mennene også" skal forstås i et kvinneperspektiv. Derfor mener NFR at det må utvikles nye perspektiver, metoder og teorier.

Det som har karakterisert norsk og nordisk mannsforskning er likestillingsspørsmål, likeverdisteori og velferdsperspektiver "[...] som samlet har gitt forskningen et mer relasjonelt, institusjonalistisk og kontekstsøkende ("strukturelt") preg enn det som har vært vanlig internasjonalt" (Holter 1999:13). Med sine psykodynamiske, antropologiske, kulturteoretiske og sosiologiske bidrag har det blitt skapt en reell tverrfaglighet i forskningen av menn, "[...] selv om fraværet av sentral satsning har forsinket utviklingen av et mer helhetlig tverrfaglig grunnlag" (Holter 1999:13). Når man ser mannsforskningen i et internasjonalt perspektiv, har det i løpet av de siste ti årene vært en sterk vekst innen mannsforskningen i land som USA, Australia, England og Sverige: "Det dreier seg imidlertid om vekst innen et meget lite område, kanskje 5 prosent av kjønnsforskningen" (Holter 1999:12). Denne tendensen gjenfinner vi, som vist over, også i Norge.

Blar man gjennom "– En litteraturliste" i *Mannsforskning i Norge* (1999) som er utarbeidet av Sissel Frøberg i Nettverket for forskning

av menn, ser man at det i tillegg til eksplisitt mannsforskning, er to viktige typer "omland" rundt mannsforskningen. Frøberg skriver:

På den ene siden består omlandet av kjønns- og kvinneforskning som tar opp menn og maskulinitet, selv om fokus oftest er på kvinner eller forhold mellom kjønn. På den andre siden finnes et stort omland av annen forskning, som tar opp menn og sier en god del om menn, maskulinitet og likeverd, selv om denne forskningen som regel ikke gjør kjønnsperspektivet eksplisitt (Frøberg 1998).

Frøbergs litteraturliste viser hva norsk mannsforsknings grunnmateriale består av, men av de åtte doktorgradsavhandlingene og 166 hovedoppgavene som presenteres i listen, finner jeg ikke et eneste prosjekt som omhandler menn og lesning, eller for å være mer spesifikk; menn og skjønnlitterær lesning. Siden det altså ikke er noe metodisk verktøy i verken kjønns- eller mannsforskningen som kunne sies å være relevant i forhold til min hovedoppgaves problemstilling, så jeg at oppgaven heller burde holde seg innenfor en litteratursosiologisk tradisjon hvor det finnes mer relevant teori og metode.

Litteratursosiologi

Litteratursosiologi kan sies å være en "[...] del av litteraturvitenskapen som undersøker ulike aspekter av forholdet mellom forfatteren, litteraturen og samfunnet der litteraturen produseres og leses" (Lothe mfl. 1999:144). Litteratursosiologiens forskningsfelt er altså forholdet mellom litteratur og samfunn og hvordan disse to gjensidig påvirker hverandre. Hovedoppgaven min fokuserer først og fremst på litteraturen i samfunnet og ikke omvendt. Grovt sagt finnes det to litteratursosiologiske tilnærmingsmåter: den empiriske og den marxistiske. Uansett metodisk utgangspunkt behandles det litterære kretsløpet, dvs. litteraturens produksjon, distribusjon og forbruk. I tråd med empirisk litteratursosiologisk tradisjon har mottakersiden³, altså leserne, en viktig plass i hovedoppgaven min, for nettopp gjennom intervju av mannlige informanter vil fokuset ligge

³ Jfr Roman Jakobsons kommunikasjonsmodell: avsender – budskap – mottaker (Jakobson 1978/[1960]: 123).

på deres utsagn, noe som er nødvendig for å svare på hvorfor menn leser mindre skjønnlitteratur enn kvinner.

Idet jeg bestemte meg for å skrive en litteratursosiologisk oppgave, spurte jeg meg: Hvor blir det av litteraturen oppi alt dette? Ville litteraturen bli "glemt" i min opptatthet av leserne, siden oppgaven ikke skulle være av tradisjonell litteraturvitenskapelig forskningskarakter? Men det var nettopp i jakten på å finne mønstre, tendenser og/eller kontraster, nyanser og variasjoner i informantuttalelsene om skjønnlitterær interesse (eller manglende skjønnlitterær interesse), jeg innså at oppgaven kretset rundt selve litteraturen.

Mangel på kvalitativ forskning

Det finnes en rekke kvantitative undersøkelser og studier som går på lesepreferanser og lesefrekvenser. Når det gjelder kvalitativ forskning på kjønnsrelatert fritidsbasert skjønnlitterær lesning, er det derimot lite å finne. Med dette ser vi at forholdet mellom kjønn og skjønnlitterær lesning er lite utforsket empirisk. Fordi jeg stod på teoretisk og empirisk bar bakke før intervjuundersøkelsen, valgte jeg å ta utgangspunkt i kvantitativ forskning. Kvantitative undersøkelser om lesning, som de vi for eksempel finner presentert i Trond Andreassens *Bok-Norge. En litteratursosiologisk oversikt* (2000/[1992]), viser at menn leser flere fag- og jobbrelevante bøker enn kvinner, mens kvinner leser flere romaner og noveller enn menn. Kort sagt kan man altså si følgende: *At* menn leser mindre skjønnlitteratur enn kvinner er kjent, men *hvorfor* de gjør det har til nå vært ukjent.

Et stereotyp bilde

Etter min mening er det en del stereotypier omkring menn og skjønnlitterær lesning. Et eksempel på dette er et intervju i Dagbladet utført av Tine Faltin (1996) der informasjonssjef Terje Kolstad i De norske Bokklubbene og tre mannlige forfattere uttaler seg om situasjonen omkring menns manglende skjønnlitterære interesse. I intervjuet opplyser Kolstad at De norske Bokklubbene består av 11 bokklubber med i alt 640 000 medlemmer, og at 80 prosent er kvinner. Til og med Bokklubben Villmarksliv har flest kvinnelige medlemmer. Han forteller at en stund prøvde bokklubbene å gjøre romanutvalget mer maskulint. Det førte til at kvinnene kjøpte flere bøker. Og gav

dem til mennene. Eller de meldte dem inn i en bokklubb, noe som var hyggelig, men unaturlig. "Vi har prøvd det meste gjennom 30 år og har vel nærmest gitt opp", sier Kolstad (Faltin 1996). Kolstad synes med andre ord å anslå at det er umulig å få menn til å lese mer skjønnlitteratur.

I samme intervju (Faltin 1996) gjør forfatterne Knut Faldbakken, Tore Renberg og Pål Gerhard Olsen seg noen interessante betraktninger om hvorfor menn ikke leser skjønnlitteratur. Olsen hevder at hvis menn leser, er det faglitteratur, Jan Guilliou eller de "haiker" med kvinnene på en eller annen bokklubb-bok. Han mener videre at det er kvinnene som holder kulturlivet oppe, de leser mest, er i flertall på utstillinger, teater og i opera, og at de mennene som leser, er omtrent bare sjefer i forlagsbransjen. Olsen fortsetter: "Det er ikke noe galt med damene. Problemet er at de er så mange" (Faltin 1996). Hvor er så mennene? "De ser TV, drikker øl, jobber overtid eller trener", mener Olsen. "De klimprer med fingrene mot bordplaten og lur på når fotballkampen begynner", sier Renberg og fortsetter: "Menn er rastløse, kvinner har ro. De liker å snakke og lese og er åpne for diskusjon. Kvinner går lei massemedia, TV og trim. Med menn er det motsatt". Renberg mener derfor at menn ikke har forlatt banen. De har aldri vært der. Faldbakken synes han har fått god dialog med begge kjønn i løpet av de 30 årene han har skrevet på heltid, men at menn ofte sier at "kona fikk meg til å lese denne". Faldbakken sier videre: "Man kan ikke slå liv i en stein, men å vekke en sovende leselyst er mulig". Renberg synes menn er egoister som kommuniserer dårlig. "Det forklarer saken", mener han. "En roman er egentlig en fortrolig samtale. Slik sett er det ikke rart mannen velger vekk romanen. Det er biologisk unaturlig for ham". Olsen legger til: "Menn ønsker å se "Klart svar", Lønning og Staff på TV. De ønsker ikke å se seg sjøl. Til det har de altfor skjørt selvilde. Menn blir mer og mer stakkarslige" (Faltin 1996).

I tråd med dette sier Jan Kjærstad i et intervju (Wold 2002) under lanseringen av sin roman *Tegn til kjærlighet* (2002) at det vanlige synet er at den rasjonelle tegn-sfæren tilhører mannen, og at kvinnen er representanten for fortellingen, spekulasjonen og metafysikken. Kjærstad tror at kvinner er mer følsomme for tegn enn menn, noe som kanskje kan medføre en større interesse for skjønnlitteratur.

Er disse stereotypiene sanne? Er kvinner virkelig mer følsomme for tegn? Og er det *biologisk unaturlig* for mannen å lese en roman fordi "romanen er en fortrolig samtale som han ikke mestrer"? Er det sant som en bekymret Faldbakken sier, at dersom man ikke blir leser før man er tjue, blir man det aldri? Går det an å lokke mannen inn i den skjønnlitterære verdenen? Olsen avslutter: "Er han velutdannet og over førti, har du sjanser. Da er bøker en del av hans borgerlige dannelse. Ellers kan du like gjerne glemme det" (Faltin 1996).

Et ytterlig eksempel på en stereotypisk oppfatning av menn og skjønnlitterær lesning, er svarene jeg fikk da jeg helt uformelt i forkant av hovedoppgavens intervjuundersøkelse intervjuet sju kvinner om deres forhold til skjønnlitterær lesning.⁴ Gjennom å få vite årsaken til hva kvinnene fascineres av ved skjønnlitteraturen, tenkte jeg man kunne få bedre innsikt hvorfor menn ikke fascineres av det samme. Jeg spurte dem også om hva de trodde var årsaken til at menn leser mindre skjønnlitteratur enn dem. Kvinnene kom med uttalelser som minnet om den stereotypiske tankegangen som synes å råde: at menn ikke gidder å lese skjønnlitteratur, at de heller lar seg underholde av for eksempel TV – fordi det er enklere. Intervjuundersøkelsen min skulle derimot vise at virkeligheten var en annen.

II. Undersøkelsen

Stedet

Innledningsvis nevnte jeg bokhandel-observasjonene mine som konstaterte at flest kvinner kjøper og leser skjønnlitterære bøker. Siden ideen til intervjuundersøkelsen oppstod i en bokhandel, og fordi jeg hadde et godt personlig utgangspunkt for tilgjengelighet til miljøet, falt det naturlig å plukke ut mannlige bokhandel-besøkende med *bokinteressert atferd* som informanter, altså menn som selv oppsøker en bokhandel.⁵ Resultatet blir et selektivt utvalg. Menn som

⁴ Intervjuene foregikk i bokhandelen som fungerte som sted for undersøkelsen av de mannlige informantene i Tromsø.

⁵ Med bakgrunn i flere års observasjoner av bokhandelkunder, er det forholdsvis enkelt å gjenkjenne *bokinteressert atferd*. Med fare for å generalisere, går denne atferden kort sagt ut på å styre unna bamsestativ, kortreoler, penner og plysj-pennal. Bokkunden går direkte til avdelingen for bøker. Blikket til "impuls- og rekvisita-kunden" derimot, saumfarer det meste i butikken, tar borti mye og ofrer sjelden bokhyllene et blikk. Selvsagt finnes det kunder i mellomsjiktet, men informantene i undersøkelsen hadde altså typisk bokinteressert atferd fordi disse trolig ville ha en viss interesse for bøker og/eller å snakke om lesning.

frivillig oppsøker en bokhandel, kan på én side være skjønnlitterære lesere. Det kan også hende at mennene som kommer innom bokhandelen har en generell interesse for det å lese. Ved å intervjuer menn som allerede befinner seg i en boksfære de allerede deltar i, minsker trolig informantenes følelse av å bli *angrepet* og *sett ned på* for ikke å lese skjønnlitteratur, eller å ikke lese i det hele tatt. Men hvorfor blir bokhandelen valgt som sted når jeg er på jakt etter hvorfor menn ikke leser skjønnlitteratur? Er ikke bokhandelen egentlig et sted for de som allerede *er* litteraturinteresserte?

I Bourdieus ånd kan vi her snakke om "kulturelle klasser" og *symbolsk makt*. Når man tenker på klassebestemte maktforskjeller, tenker man oftest at dette skyldes økonomisk ulikhet (økonomisk kapital). Bourdieu mener imidlertid at *kulturell kapital* er like viktig: "Det sosiale rommet er konstruert på en slik måte at aktørene eller gruppene fordeler seg ut fra den posisjonen de har i statistiske fordelinger utfra de *to differensieringsprinsippene* [...]: økonomisk kapital og kulturell kapital" (Bourdieu 1995/[1979]:34). Hovedtanken i Bourdieus systematiske teori om "kulturelle klasser" presenteres klart av antropologen Thomas Hylland Eriksen:

En hovedtanke hos Bourdieu er at makt er knyttet til *symboler*, og at den herskende klassen i ethvert samfunn vil være den kategorien som bestemmer rangeringen av symboler, som med andre ord bestemmer hva som skal være "dannet", hva som skal gjelde som god og dårlig smak [...] (Eriksen 1993:191).

Man kan med andre ord oppnå makt gjennom en sterk kulturell kapital (uten nødvendigvis å ha sterk økonomisk kapital, selv om disse ofte henger sammen). I moderne samfunn er det altså ikke nødvendigvis bare kontroll over økonomiske ressurser som er viktig, men også kontroll over kunnskap.

Den vanlige oppfatningen er at *smak* er noe medfødt. Bourdieu skriver stikk i strid med dette at

[...] vitenskapelig observasjon viser at kulturelle behov er produkter av opplæring: Undersøkelser slår fast at alle former for kulturell virksomhet [...] og alle preferanser når det gjelder litteratur, billedkunst eller musikk er knyttet til utdanningsnivå (målet etter utdanningstittel eller etter antall år), og deretter knyttet til sosial bakgrunn (Bourdieu 1995:44).

Utdanning kan altså gi kunnskap om den kulturelle virksomheten det skal synses om. Slik sett kan man si at god smak gir en viss rang og ikke minst makt. I sammenheng med hvem som i så fall kan ha rett til å anerkjenne litteratur i Norge, vil det i Bourdieus ånd være mennesker som har, og som kan bidra med, litterær kunnskap, innsikt og viten om litterære verk og den litterære institusjonen i Norge fordi "[k]unstverket får mening og blir interessant bare for den som kjenner den koden det er kodet etter" (Bourdieu 1995:46).

Med Bourdieu ser man altså at det kan være fruktbart å foreta informantutvelgelse og intervjuutførelse i en bokhandel. På grunn av samfunnets "kulturelle klasser" kunne det sannsynligvis inntrådt en større kulturell klasseforskjell mellom meg som litteraturinteressert forsker og informantene dersom jeg for eksempel hadde intervjuet i et bilverksted. Her kunne jeg trolig møtt en større motstand fordi det "kulturelle gapet" mellom oss ville blitt for stort. Dette kunne igjen ha resultert i et mer negativt bilde på situasjonen enn slik den egentlig er. Fordi jeg intervjuet *om* en kulturell verdi, i en *kulturell sfære* informantene selv valgte å gå inn i, ville naturligheten tilknyttet litterære spørsmål gi en sjanse for å få dypere og ærligere svar. Og nettopp dette var viktig i søkenen etter å komme så nært informantuttalelsene som mulig.

I jakten på å forstå hvorfor menn leser mindre skjønnlitteratur enn kvinner, er det imidlertid viktigst å intervjuer menn som *ikke* leser mye skjønnlitteratur. Slik kan man få innblikk i hva som er årsakene til at de bortprioriterer skjønnlitterær lesning. Informantutvelgelsen og intervjuutførelsen foregikk av den grunn i to *kjøpesenterbokhandlere*. Det at arenaen for undersøkelsen skulle være to kjøpesenterbokhandlere, ville forhåpentligvis medføre at de fleste av de potensielle informantene som kom inn i bokhandelen, ikke var skjønnlitterære stor-lesere. De var kanskje ikke innom bokhandelen fordi de skulle kjøpe en roman, men fordi de tilfeldig dumpet innom på vei til matbutikken. På den andre siden ville mennene som ikke leser skjønnlitteratur, men som har bokinteressert atferd, trolig være nysgjerrige på bøker uten nødvendigvis å være boklesende. Informanter med nysgjerrighet for bøker generelt, kunne også være mer interessert i å delta i en intervjuundersøkelse om litteratur enn de som ikke viste denne interessen.

Intervjuutførelsen – metode og mulige feilmarginer

Tove Thagaard skriver i *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (1998) at et viktig formål med kvalitative studier er å oppnå en forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner (Thagaard 1998:11). Jeg valgte derfor, med informantenes samtykke, å foreta intervju som ble tatt opp på lydbånd samtidig som jeg noterte underveis. Dersom det under intervjuene skulle oppstå interessante vendinger og synspunkt, kunne jeg løsrive meg fra den ferdigformulerte intervjuguiden jeg hadde laget og la båndet gå.

Det er ifølge Thagaard både fordeler og ulemper med båndopptaker og notatskriving som gjøres underveis. En båndopptaker kan gi intervjuet et formelt preg, men fordelene er at alt som sies, blir bevart. Ulempen er at man sitter igjen med en stor mengde data som skal analyseres, skriver hun (Thagaard 1998:90). Dette vil jeg imidlertid si meg delvis uenig i. Et stort datamateriale kan nok i visse tilfeller resultere i en uhåndterbar mengde data, men et rikt materiale gir også, etter min mening, en større mulighet til å kunne se tendenser og/eller kontraster i tillegg til nyanser og variasjoner.

Ved å notere underveis, vil mengden av data bli redusert, rett og slett fordi det ikke er mulig å skrive ned alt. I tillegg medfører selve notatskrivingen en analyse, fordi forskeren sorterer informasjon samtidig som han eller hun skriver, mener Thagaard (1998:90). Å gi informanten tilstrekkelig oppmerksomhet samtidig som man skal skrive ned det meste, kan være vanskelig. Derfor kombinerte jeg bruk av båndopptaker og notater, noe som trolig ville gi et noe rikere datamateriale. Notater underveis kunne dessuten gi meg noen hovedpunkter som kunne bidra til å ordne analysen etterpå.

En intervjusituasjon kan preges av følelsesmessige reaksjoner forsker og informant imellom: "Informantens reaksjoner er knyttet til hvordan forskeren fremstår for vedkommende. Det gjelder både forskerens personlige egenskaper og ytre kjennetegn som kjønn, alder og sosial bakgrunn" (Thagaard 1998:91). I mitt tilfelle opptrådte jeg som forsker i et nokså kjent miljø. Jeg jobbet selv deltid i en av bokhandlerne som fungerte som arena for undersøkelsen i Tromsø. Dette kunne resultere i at de mannlige informantene der gjenkjente meg som bokhandelansatt. I og med at spørsmålene under intervjuet ville omhandle skjønnlitterær lesning, noe som trolig oppfattes som

legitimt å prate om i en bokhandel, ville disse mennene forhåpentligvis ikke ha store vansker med min omskiftende rolle. "Når undersøkelsen foregår innenfor et miljø som forskeren kjenner godt i utgangspunktet, eller har deltatt i over lengre tid, reduseres den sosiale avstanden mellom forsker og informant", skriver Thagaard (1998:91). Dette ville forhåpentligvis også være gjeldende under mine intervju.

Det som imidlertid kunne by på et større problem, var betydningen av mitt kjønn i intervjusituasjonen. Felles kjønn gir ofte grunnlag for felles forståelse, og siden jeg er kvinne og statistisk sett derfor leser mer skjønnlitteratur enn mennene, kunne kanskje de mannlige informantene føle at jeg "så ned på" dem eller forholdt meg kritisk til deres manglende skjønnlitterære interesse. Dette kunne igjen føre til en kritisk holdning fra deres side, med ønske om å styrke sin maskulinitet. Eva Lundgren (1993) kaller en slik situasjon der informanten fremhever at forsker og informant er av forskjellig kjønn, for kjønnsdikotomisering. Thagaard nevner imidlertid at over- og underordningsforhold mellom mann og kvinne i intervjusituasjonen kan knyttes til temaet intervjuet handler om, og at det å være av et annet kjønn enn informantene også kan ha en gunstig virkning: "En forsker av motsatt kjønn enn informanten kan bruke sin posisjon som utenforstående til å stille spørsmål ved det som tas for gitt av personer av samme kjønn" (Thagaard 1998:95). I undersøkelsen min ville jeg på veien til en større innsikt i hvorfor menn leser mindre skjønnlitteratur enn kvinner kunne dra nytte av slik "utenforståendehet".

Informantutvalget

Hvilke menn burde så plukkes ut til denne oppgavens litteratursosiologiske intervjuundersøkelse for å kunne svare på hvorfor menn leser mindre skjønnlitteratur enn kvinner? Det er flere årsaker til at jeg valgte 15 år som nedre aldersgrense for informantene. Flere kvantitative undersøkelser viser at menn fra 15 år leser lite skjønnlitteratur. En undersøkelse gjort av Programme for International Student Assessment (PISA) (Olsen 2003) viser at norske gutter leser minst sammenliknet med ungdom i andre OECD-land, og at halvparten av disse aldri leser for fornøydelsens skyld. MMI (2000)

har utført 1000 intervju med personer over 15 år. Tall fra denne undersøkelsen viser at menn og de mellom 15 og 24 år leste færrest norske bøker i 1999. Samtidig bekrefter Aschehoug forlag, med støtte fra flere av forlagets målinger, at menn mellom 15 og 35 år leser minst skjønnlitteratur. Fordi jeg tok utgangspunkt i undersøkelser som ofte har 15 år som nedre aldersgrense på sine informanter, syntes en nedre aldersgrense på 15 år også hensiktsmessig i forhold til min hovedoppgaves intervjuundersøkelse. Siden Aschehoug forlag opplyser at menn mellom 15 og 35 år leser lite skjønnlitteratur, kunne det dessuten være interessant å intervjuer menn opp til 35 år som kort sagt ser ut til å bortprioritere skjønnlitteratur og som av den grunn kanskje kan kalles en vanskelig målgruppe når det gjelder interessen for fritidsbasert skjønnlitterær lesning.

Analysearbeidet

De 50 utvalgte informantene svarte på ti spørsmål hver. For oversiktens skyld vil jeg presentere intervjuguiden jeg brukte (Knutsen 2003:64):

Intervjuundersøkelsen (intervjuguiden)

Alder:

1) *Oppvekst: Ble du lest for som barn?*

Hvis ja: Hvilken funksjon tror du det har hatt?

2) *Betyr det å lese skjønnlitteratur mye for din omgangskrets/din familie?*

Hvis ja: Hvorfor?

Hvis nei: Hvorfor ikke?

3) *Hvilken type litteratur leser du mest av?*

Hvorfor leser du denne typen litteratur?

Hvorfor leser du ikke annen type litteratur?

4) *Hvor mange skjønnlitterære bøker leser du gjennomsnittlig i året?*

1-2 bøker

Hva er årsaken til at du ikke leser flere bøker?

3-5 bøker

Hva er årsaken til at du ikke leser flere bøker?

5-10 bøker

Hva er årsaken til at du leser såpass mye?

Over 10 bøker

Hva er årsaken til at du leser så mye?

5) Når du låner/kjøper skjønnlitterære bøker, hva er det som vanligvis gjør at du velger akkurat den boken du velger?

Så en annonse	Ja	Nei
Leste en bokanmeldelse	Ja	Nei
Omtale i avis/presse	Ja	Nei
Omtale i radio	Ja	Nei
Omtale på TV	Ja	Nei
Leste om den på internett	Ja	Nei
Noen jeg kjenner anbefalte den	Ja	Nei
Informasjon om den gjennom bokklubb	Ja	Nei
Anbefalt av betjening i bokhandel/bibliotek	Ja	Nei
Så den utstilt i bokhandel/bibliotek	Ja	Nei
Så utstillingsmateriell i bokhandel/bibliotek	Ja	Nei
Lånte/kjøpte den tilfeldig	Ja	Nei
Var på jakt etter en slik type bok	Ja	Nei
Fint omslag	Ja	Nei
Tittel	Ja	Nei
Pris	Ja	Nei

6) Foretrekker du å lese skjønnlitteratur skrevet av norske eller utenlandske forfattere?

Kan du begrunne dette?

7) Har følgende faktorer angående en boks utseende noe å si for om du låner/kjøper/leser den?

Omslag	Ja	Nei
Hvordan bør omslaget være?		
Tittel	Ja	Nei
Hvordan bør tittelen være?		
Innbinding (pocket/hardback)	Ja	Nei
Hvilken innbinding foretrekker du? Hvorfor?		

8) Betyr det å lese skjønnlitteratur mye for deg? Ja Nei

Hvis ja: Hvorfor?

Hvis nei: Hvorfor ikke?

9) Hva skal til for at du skal lese mer skjønnlitteratur?

10) Hva tror du er grunnen til at menn leser mindre skjønnlitteratur enn kvinner?

Er det noe du vil tilføye som vi ikke har snakket om, og som har med dette å gjøre?

Under intervjuutførelsen merket jeg at flere av spørsmålene i intervjuguiden (spesielt spørsmål 5 og 6) ikke gav informative svar som kunne svare på oppgavens problemstilling. Siden intensjonen var å komme informantuttalelsene nærmest mulig, oppdaget jeg at jeg i analyseprosessen ble nødt til å løsrive meg fra spørsmålenes rekkefølge og heller fokusere på uttalelsenes sammenfattede meningsinnhold. Informantene ga ofte svar på flere spørsmål om gangen, og det ble derfor vanskelig å fragmentere uttalelsene. Jeg så med andre ord hver informant under hver sin *meningsstruktur*. Dette medførte at jeg i hovedoppgaven refererer informantene ut ifra det helhetsinntrykket de presenterte.

Fra tale til tekst

Det innsamlede materialet ble stort. I etterkant satt jeg igjen med ca. 6,5 timers opptaksmateriale jeg skulle transkribere.⁶ Siden transkripsjon av intervju er en tolkningsprosess i seg selv, er det en rekke metodiske og teoretiske problemer knyttet til det å maskinskrive fra lydbåndopptak. Professor i utdanningspsykologi Steinar Kvale, skriver:

Transkripsjonen har for eksempel en tendens til å bli betraktet som *selve* det solide, empiriske materialet i et intervjuprosjekt. Utskriften er imidlertid ikke klippefaste data i en intervjuundersøkelse; de er kunstige konstruksjoner av kommunikasjon fra muntlig til skriftlig form (Kvale 1998:102).

Dette merket jeg også raskt selv. Idet jeg transkriberte uttalelsene, ble de noe stilistiske og upersonlige. Menneskene bak uttalelsene ble avdempet.

Det synes imidlertid viktig å ikke tenke på intervjuene som transkripsjoner, men at intervjuene er levende samtaler: "En for sterk fokusering på transkripsjonen kan føre til at analysen blir fragmentert; teksten blir redusert til en samling av ord eller enkeltvis meninger som oppfattes som verbale data", skriver Kvale (1998:116), og peker på noe av det jeg også synes er viktig, nemlig å bevare den opprinnelige "ansikt-til-ansikt-samtalen" som faktisk er utgangspunktet for det innsamlede materialet. I ønsket om å komme

⁶ Da det var innholdet i informantenes uttalelser jeg var ute etter, valgte jeg å fortette/forkorte uttalelsene ved å se bort fra alle pausene, "hm-ene" og de fleste "liksom-ene". Jeg ser allikevel at pauser, gjentakelser o.l. kan være viktig tolkningsmateriale, så visse steder tas disse med i *Vedlegg II* i hovedoppgaven.

nærmest mulig informantenes uttalelser, prøvde jeg derfor å transkribere ordrett i empiripresentasjonen i hovedoppgaven.

For å kunne presentere det innsamlede materialet, valgte jeg å dele informantene i tre grupper: "Informantene som leser lite skjønnlitteratur", "Informantene som leser noe skjønnlitteratur" og "Informantene som leser mye skjønnlitteratur" (Knutsen 2003:67).⁷ Dette ble gjort for å få et lettere sammenlikningsgrunnlag under analyse- og tolkningsarbeidet.

III. Tolkningen

I denne artikkelen kan jeg av plasshensyn naturligvis ikke presentere hele det innsamlede materialet. I det følgende velger jeg derfor å vektlegge noen punkter ved undersøkelsens tolkning. Empirien viser tydelig at de fleste informantene gjerne *vil* lese skjønnlitteratur. Men det kommer også fram at det er flere faktorer som synes å vanskeliggjøre det å lese en skjønnlitterær bok. Mange informanter opplyser blant annet at de synes skjønnlitteratur er kjedelig, og at skjønnlitteratur er lite interessant og lite fengende. Noen nevner også at skjønnlitteraturen er for lite "action-preget", og at skrift er "tørt", mens andre fremhever at det å lese skjønnlitteratur tar for lang tid. Dette kan henge sammen med at flere av dem leser sakte. Her ser vi en klar forbindelse med funn i annen forskning, som for eksempel den nevnte PISA-undersøkelsen (Olsen 2003) som viser norske gutters manglende leseferdigheter, et tema som etter offentliggjøringen av undersøkelsen, var oppe til heftig debatt i Norge vinteren 2002/2003. Dette resulterte blant annet i en storoffensiv for å få norske gutter til å lese. I Aftenpostens nettutgave leser vi:

Utdannelsesminister Kristin Clemet vil i år bruke minst 20 millioner kroner på å bedre norske gutters leseferdigheter [...]. Nå starter [...] en offensiv [...], men dette blir et flerårig prosjekt" (Henmo 2003).

Som et resultat av at flere informanter synes det tungt å lese skjønnlitteratur på grunn av mye tekst, er det forståelig nok også vanskelig å tilegne seg det skrevne. Informantenes manglende evne til

⁷ I det følgende vil "inf." bety informant. Dette vil kun bli brukt ved informantsitater. Da det er flere informanter med samme alder, skilles informantene med romertall. By-tilhørigheten blir også tatt med da dette forenkler muligheten til å slå opp i hovedoppgavens *Vedlegg II*.

å tilegne seg skjønnlitteraturen, kan derfor ha bakgrunn i manglende leseferdigheter, noe som medfører at de velger bort skjønnlitteraturen som fritidsaktivitet.

Men hva så med det faktumet at menn allikevel leser tette skrevne faktabøker relatert til studier og jobb? På bakgrunn av informantuttalelsene synes evnen til og ikke minst interessen for å tilegne seg det skrevne, å spille en betydelig rolle. I dette henseende nevner en av informantene at han leser spenningsbøker skrevet av Tom Clancy fordi forfatteren har et faktabasert og virkelighetsnært utgangspunkt, noe som gjør at leseren kan se for seg detaljene Clancy nevner. *Fiksjon basert på fakta* ser med andre ord ut til å appellere til informantens forestillingsevne, noe som også gjelder flere andre informanter som forteller at de synes det er vanskelig å tilegne seg skjønnlitteratur. Kort sagt kan man derfor trolig si at tett skrift avskrekker oftest i de tilfellene der den mannlige leseren må forestille seg noe *abstrakt* og *virkelighetsfjernt* – i betydningen et oppdiktet univers. Det virker derimot enklere å relatere "tørr skrift" til faktabasert erfaring.

Problematikken rundt vanskeligheten med å tilegne seg skjønnlitteratur, nevnes som en grunn til informantenes manglende skjønnlitterære interesse, men informantene antar også at dette kan være en av årsakene til at menn generelt leser mindre skjønnlitteratur enn kvinner: "Det er jo forståelig at det er morsommere å se litt mer med bilder, lyd og masse farger, enn en hvit bok med masse svart tekst" (inf. 20 år Trondheim). "Det har kanskje noe med fakta og fiksjon å gjøre. Kanskje menn rett og slett ikke lar seg rive med" (inf. 32 år III Tromsø). En av informantene (inf. 23 år Tromsø) nevner også at det er vanskelig å *se for seg* nyanser man leser om. Dette kan bety at informantene selv, og menn generelt (ifølge informantenes uttalelser), har et behov for å kunne *visualisere* litteraturen de leser. Dette kommer også frem i informantenes sammenlikninger. Flere sammenlikner nemlig skjønnlitteratur med filmsjangeren *drama*, og krim- og spenningsbøker, fantasy- og science fiction-bøker sammenliknes med mer actionfylte filmer. Informantene synes altså å mene at menn generelt vil ha konkrete holdepunkter i fiksjonen, slik at de bedre kan tilegne seg det skrevne. Dette kan illustreres slik:

Bortprioriteres				
Skjønnlitterær tekst	→	Abstrakt tenkning	uten	visuelle
holdepunkter fra den reelle hverdagen				
Prioriteres				
Faktabasert tekst	→	Konkret tenkning	med	visuelle
holdepunkter fra den reelle hverdagen				

Tabell 1 Hva informantene tror menn prioriterer og bortprioriterer i lesningens øyemed

Dersom det *er* slik at mange menn har et behov for å visualisere det de leser, er det kanskje ikke så rart at de har behov for en mer faktaorientert litteratur med rot i virkeligheten. Slik kan de nemlig se litteraturens innhold bedre for seg. Nettopp fordi informantene mener at noen menn må yte så mye under skjønnlitterær lesning, blant annet fordi de bruker lang tid på å lese (noe som kan henge sammen med manglende leseferdigheter), og fordi de kan ha vanskeligheter med å visualisere, velger de ofte underholdning som virker lettere tilgjengelig, for eksempel underholdning via TV.⁸

En annen faktor som synes å vanskeliggjøre skjønnlitterær lesning for menn, er at mange synes det er feminint å lese. Det er ikke barskt nok. At skjønnlitterær lesning ofte oppfattes som noe feminint, tror flere informanter kan påvirke menn til å velge bort skjønnlitteratur som en fritidsaktivitet: "Å lese er mer feminint" (inf. 20 år I Tromsø). "Det er ikke så mandig å lese. Det fenger kvinnene mer. De lever seg mer inn" (inf. 22 år Tromsø). "Det er kvinnelig å lese. Flere av mine mannlige venner vil ikke innrømme at de leser. Det er en typisk dame-ting å gjøre. Menn bruker tid på andre ting" (inf. 35 år VI

⁸ Flere informanter omtaler dessuten krim som "lettere" litteratur enn "vanlig" skjønnlitteratur. På grunn av mange menns nevnte vanskeligheter med å tilegne seg "vanlig" skjønnlitteratur, kan krim synes å ha en lavere terskel. Handlingen i en krimbok kan sies å være svært handlingsrettet, noe som kan gjøre krimlitteraturens fiksjon mer faktabasert. Dette forenkler visualitetsbehovet mange menn trolig har. Informantenes syn på at krim er lettlest, kan dermed trolig sies å bekrefte tendensen at krim kan betegnes som triviallitteratur: "Tidligere leste jeg krim og ble veldig revet med. Og det sjokkerte meg litt fordi jeg føler det blir for lettlest, og at det gir meg for lite. Det blir for overfladisk" (inf. 32 år III Tromsø). På grunn av krimlitteraturens og TV-ens "lettere" underholdningspreg, blir disse altså valgt fremfor lesning av skjønnlitteratur som synes å ha et noe vanskeligere tilegnelsesnivå.

Tromsø). Denne feminine assosiasjonen mener noen kan være grunnet i ulik oppdragelse for jenter og gutter:

Hvordan annerledes prioritering oppstår, har nok noe med oppdragelse å gjøre, dvs. hva som anses som fornuftig å bruke tida på. Gjennom oppdragelsen oppstår forskjellige forbilder for kvinner og menn. Mange menn mener at det er damer og intellektuelle menn som prater om litteratur. Det er liksom ikke barskt å lese. Menn er redde for ikke å være mandige nok (inf. 35 år VI Tromsø).

I likhet med Vera Grønberg Auberts funn i hovedoppgaven *Ungdomslitteratur – en jentesak?* (1995), hevder flere av mine informanter at skjønnlitteraturen oftest markesføres mot jenter/kvinner. En tur innom kjøpesenterbokhandlerne bekrefter dette. Butikkene bugner av bamser, glitter og stas. Terskelen for å nærme seg skjønnlitteraturen blir (om den ikke er høy nok fra før) – høyere. Skjønnlitteraturen har her lett for å bli borte i en jungel av andre varer og feminine markører.⁹ Dersom skjønnlitteraturen skal vinne marked hos flere menn, ser det altså ut til at de feminine markørene skjønnlitteraturen synes omgitt med, bør fjernes. Flere av informantene sier nemlig at de gjerne vil lese mer skjønnlitteratur, men like mange sier at de ikke vil være bekjent av å gjøre "dame-ting". Ved å gjøre skjønnlitteraturen mer kjønnsnøytral kan kanskje skjønnlitteraturen få høyere status blant gutta, og flere menn vil muligens lese mer skjønnlitteratur.

IV. Avsluttende perspektiveringer

I etterkant av intervjuundersøkelsen tok jeg kontakt med flere litterære institusjoner for å høre om det i det hele tatt reflekteres over hva som kan gjøres for å nå flere menn til å lese skjønnlitteratur, eller få menn som allerede leser skjønnlitteratur til å lese mer.

Aschehoug forlag kaller menn i aldersgruppen 15 til 35 år en vanskelig målgruppe når det gjelder skjønnlitterær lesning. På spørsmålet om hvilken strategi de har for å nå flere menn mellom 15 og 35 år, kan de i en e-post til meg (Sande 11. februar 2003) kun vise til serien *Volum*:

⁹ Med feminine markører menes for eksempel bamse- og glitterpennerstativ, hjerteputer og rosa plakater.

Vi har laget en egen serie som heter *Volum* spesielt med tanke på unge menn. Bøkene er heftet, har et maskulint design, og de er relativt billige. Forfatterne vi har valgt er unge. Forfatterne i serien er Harald Rosenløw Eeg, Arne Berggren og vi har også valgt å gi ut utenlandske forfattere som ikke har vært utgitt på norsk før. Dette er imidlertid ingen lett målgruppe å nå, slik at salget har ikke vært veldig stort (Sande 2003).

Innenfor målgruppen "ungdom" (*Volum*-seien befinner seg i bokgruppen *Ungdomsserier*) ser vi altså at Aschehoug har gjort et lite fremstøt. Dette har imidlertid ikke vært nok, siden de selv sier at salget på serien ikke har vært stort. Har forlaget ellers gjort noen fremstøt for å nå flere mannlige skjønnlitterære lesere? I en annen e-post til meg (18. februar 2003) skriver markedsanalytiker Sande: "Vi har ikke gjort noe mer med spesiell tanke på menn, det er en vanskelig målgruppe å nå, vi får mer uttelling på å tenke kjønnsnøytralt, kanskje med litt kvinnelig vinkling" (Sande 2003). Forlagets "kvinnelige" vinkling står med dette i kontrast til denne oppgavens mannlige informanters ønske når det gjelder skjønnlitteratur. Med bakgrunn i den innsikten informantuttalelsene gir meg, tror jeg trygt jeg kan si at dersom forlagene, og for så vidt litterære institusjoner generelt, i sin søken etter flere skjønnlitterære mannlige lesere presenterer skjønnlitteratur uten feminine markører, kunne dette kanskje vært starten på en endring. Det beste ser med andre ord ut til at litteraturformidlingen ikke bør favorisere kjønn. Slik kunne kanskje skjønnlitterær lesning mistet noe av sitt feminine preg, og flere menn kunne blitt fristet til å lese skjønnlitteratur uten å måtte gå omveien rundt et feminint stempel. Idet forlaget Aschehoug mener de får mest "uttelling" ved å tenke "kjønnsnøytralt, kanskje med en litt kvinnelig vinkling", går de altså imot mennenes egne behov. Vil forlagsbransjen ha mer "uttelling", bør de imidlertid ta bedre hensyn til menns ønske.

Jeg henvendte meg også til flere forlag, Gyldendal, Cappelen, Oktober og Tiden, men jeg fikk ingen tilbakemeldinger om forlagenes strategi når det gjelder å få flere mannlige skjønnlitterære lesere. Kanskje ønsker de ikke å opplyse om at de faktisk ikke har en spesiell strategi for å nå flere mannlige skjønnlitterære lesere, og iallfall ikke

når "alle" nå vet at gutter/menn leser lite skjønnlitteratur (jf. debatten rundt norske gutters manglende leseferdigheter).

Under empiripresentasjonen og empiritolkningen i hovedoppgaven min kommer det tydelig fram at mange av de yngste informantene vektlegger betydningen av en skjønnlitterær boks materialitet. Den visuelle presentasjonen synes viktig for mange unge. I en hverdag der alt skal gå fort, vil de muligens ta raskest mulig stilling til om det de presenteres for, er verdt å bruke tid på. Det er jo nok av fritidstilbud som venter! Dersom unge, og kanskje spesielt gutter, skal lokkes inn i den skjønnlitterære verdenen, kan man kanskje lære av medie verden som eksperimenterer med visuelle inntrykk. Også på grunn av mange menns nevnte *visualiseringsbehov*, bør trolig omslag og tittel vektlegges mer enn tidligere. Det må appellere. Fenger omslaget, vekkes kanskje også den skjønnlitterære interessen. I tråd med dette uttaler forfatter Arne Svingen til tidsskriftet *Bok og samfunn*:

Det visuelle er veldig viktig for unge mennesker. Jeg var i en 7. klasse i dag, og da var det noen som kom bort til meg og sa de likte omslaget på den nye boka mi, *Karisma*, og derfor ble interessert i den. De brydde seg ikke så mye om hva den handlet om, men omslaget appellerte, og dermed var interessen fanget. Det hjelper likevel lite med fine omslag når barne- og ungdomsavdelingene er så små at de fleste bøkene blir stående med ryggen mot publikum. Når det gjelder nye bøker for voksne er det en mye større vilje til å fronte disse (Svingen 2002).

Det er ca. sju år siden Terje Kolstad, informasjonssjef i De norske Bokklubbene, uttalte seg i det overnevnte avisintervjuet om menns manglende skjønnlitterære interesse (Faltin 1996). I en telefonsamtale med meg (25. februar 2003) har Kolstad i grove trekk de samme meningene. Han utdyper imidlertid en del poenger. Ifølge Kolstad ser De norske Bokklubbene ikke "svart hav" på grunn av den store overvekten av kvinnelige medlemmer. Selv om kvinnene i dag utgjør mellom 65 og 75% av medlemmene i alle voksenbokklubbene, tilsvarer de resterende 25 til 35% ca. 200.000 menn. Bokklubbens Barn ble startet i 1971 og har hele tiden hatt mellom 100.000 og 120.000 medlemmer. Dette vil si at Bokklubbens Barn er representert i nær tredjeparten av alle hjem som har barn. 80% av de som er registrert

som barnas foresatte, er kvinner. Medlemstallene viser imidlertid at 50% av barna er gutter og 50% er jenter. Dette kan tyde på at gutter og jenter antakeligvis leses like mye for i barndommen. Guttene utvikler allikevel ikke en like stor skjønnlitterær interesse som jentene.

I motsetning til hvordan situasjonen var for sju år siden (se kapittel 6.1.1 i Knutsen 2003), opplyser Kolstad imidlertid at 60% av medlemmene i Bokklubben Villmarksliv er menn. Kolstad mener allikevel at det ikke er lett å få menn til å lese skjønnlitteratur, noe han antar kan ha bakgrunn i den vestlige kulturs historie der det vanligvis er menn som har skapt kulturen, mens kvinnene oftest har konsumert den. Dette tror han er vanskelig å forandre på. Som et resultat av dette har De norske Bokklubbene i dag ingen spesiell strategi for å få/nå flere mannlige skjønnlitterære lesere, annet enn å finne de best mulige skjønnlitterære bøkene som kan appellere til både kvinnelige og mannlige medlemmer.¹⁰

Ser man Kolstads "strategi" i sammenheng med informantuttalelsene i undersøkelsen min, er dette ikke nok. Selv om det *er* mannlige bokklubbmedlemmer, og selv om det er mulig at menn "haiker" med på kvinnes bokklubbmedlemskap, synes det like tydelig at mange menn er i villrede når det gjelder å finne frem til skjønnlitteratur de tror vil falle i smak. Bokklubbenes feminine vervepremier (ullpledd og tekopper) kan dessuten medføre å opprettholde den eksisterende "femininiseringen" av skjønnlitteraturen, noe som vist kan skremme menn som i utgangspunktet kan være litteraturinteresserte.¹¹ Det ser med andre ord ut som om dersom De norske Bokklubbene kunne funnet en mer mannsorientert – eventuell kjønnsnøytral – måte å presentere skjønnlitteratur på

¹⁰ Kolstad opplyser at De norske Bokklubbene samarbeider blant annet med foreningen !les og Aksjon txt som arbeider for å fremme lesning, spesielt blant barn og unge i Norge. I årsmeldingen 2001 til !les (www.foreningenles.no), ser det imidlertid ikke ut som om det er et tydelig kjønnsperspektiv på de ulike lesetiltakene, så De norske Bokklubbene kan med dette ikke sies å ha andre taktikker for å nå flere mannlige skjønnlitterære lesere, enn Kolstads nevnte strategi i hovedteksten.

¹¹ Kolstad sier under telefonsamtalen (25. februar 2003) at årsaken til disse feminine vervepremiene er at det er kvinner som verver (menn). Han opplyser at de tidligere har prøvd å ha "tekniske" vervepremier (som miksmaster og drill), men disse blir oftest valgt bort. Derfor har de altså valgt å satse på mer "kvinnerelaterte" vervepremier.

(blant annet i medlemsbladene og på internettsidene), kunne kanskje prosentandelen på mannlige medlemmer steget betraktelig.

I telefonsamtalen (25. februar 2003) opplyser Kolstad altså at kvinneandelen i De norske Bokklubbene (voksenbokklubbene) i dag ligger på mellom 65 og 75%. Dette viser en økning av flere mannlige bokklubbmedlemmer enn for sju år siden da kvinneandelen var 80%. Denne positive utviklingen nevner ikke Kolstad med et ord. Overses den stadig økende manneandelen? Denne økningen bør tas på alvor. I likhet med mange av mine informanter viser disse medlemstallene at menn faktisk liker å lese, noe De norske Bokklubbene ikke synes å vektlegge nok. Dersom bokklubbene fortsetter sin feminine dreining, kan dette bli svært ugunstig med tanke på at det faktisk også er menn som har lyst å lese skjønnlitteratur.

Når det gjelder bokhandlernes strategi for å nå flere mannlige skjønnlitterære lesere, synes de ikke å ha noen. I en samtale med meg (18. februar 2003) sier daglig leder på Bokhuset Interbok i Tromsø, Martin Antonsen, at de egentlig ikke tenker så mye over at det er kvinnene som kjøper mest skjønnlitteratur. Antonsen tror nemlig at mange menn leser det kvinnen kommer hjem med og har kjøpt. Antonsen sier også at de på Bokhuset Interbok antar at den siste tidens salgsøkning av pocketbøker har hatt flest mannlige kjøpere, noe han selvsagt ikke har statistikker på. Han tror med andre ord at det er *mørketall* som ikke viser at menn faktisk kjøper eller leser skjønnlitteratur. Antonsen påpeker dessuten at det fra "øverste hold", dvs. fra Bokhandlerforeningens side, ikke blir gjort noe nevneverdig for å nå flere mannlige skjønnlitterære lesere. I tråd med Antonsens uttalelser skriver en ansatt på bokhandelen Ark Bruns Torget i Trondheim i en e-post til meg (18. februar 2003) at de ikke har noen spesielle tiltak for å nå flere menn: "Bortsett fra ting som går på farsdag og slikt, hvor vi legger frem bøker som vi tror passer for menn". I likhet med forlagene synes det altså som om selv om mange litteraturformidlere vet at menn leser mindre skjønnlitteratur enn kvinner, gjør de lite med det.

Innledningsvis nevnte jeg at kjønnsforskningen hovedsaklig har vært konsentrert rundt studiet av kvinner, og at det er kvinnen som har blitt sett på som det marginaliserte og undertrykte kjønn. Når det derimot kommer til skjønnlitterær lesning, kan man kanskje si at det er mannen. Hva man skal gjøre med det har vært lite diskutert.

Litteraturliste

- Andreassen, Trond 2000/[1992]: *Bok-Norge. En litteratursosiologisk oversikt*, 2. utgave, Universitetsforlaget, Oslo.
- Antonsen, Martin 2002: Intervjusamtaler, 16. september 2002 og 18. februar 2003, Tromsø.
- Bourdieu, Pierre 1995/[1979]: *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*, oversatt av Annick Prieur, Pax Forlag A/S, Oslo.
- Eriksen, Thomas Hylland 1993: *Små steder – store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*, Universitetsforlaget AS, Oslo.
- Faltin, Tine 1996: "– Dum, dummere, mann", i nettutgaven av *Dagbladet*, utskrift 18. september 2002, <http://www.dagbladet.no/nyheter/1999/04/06/162143.html>.
- Frøberg, Sissel 1998: "Bidrag til norsk mannsforskning – En litteraturliste", i *Mannsforskning i Norge* (del 2) 1999, Nettverk for forskning om menn i samarbeid med Norges forskningsråd. Området for kultur og samfunn, Oslo.
- Hanssen, Eirin W. 2002: E-post sendt meg 26. november 2002 og 18. februar 2003.
- Henmo, Ola 2003: "Gutter skal dresseres til lesehester", i nettutgaven av *Aftenposten*, utskrift 15.januar 2003, <http://www.aftenposten.no/utdannelse/article.jhtml?articleID=471422>.
- Holter, Øystein Gullvåg 1999: "Mannsforskning i Norge. – En forskningsoversikt", i *Mannsforskning i Norge* (del 1) 1999, Norges forskningsråd. Området for kultur og samfunn, Oslo.
- Jakobson, Roman 1978/[1960]: "Lingvistikk og poetikk", i *Strukturalisme i litteraturvitenskapen*, red. Anders Heldal og Arild Linneberg, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Jangås, Lasse 2003: "1 av 2 menn kjøper ikke bøker", i *Nordlys*, 08. januar 2003, red. Hans Kr. Amundsen, Utgiver: Bladet Nordlys AS, Tromsø.
- Knutsen, Ellen 2003: *Menn og lesning. Hvorfor leser menn mindre skjønnlitteratur enn kvinner? –En litteratursosiologisk undersøkelse*, Hovedfagsoppgave i nordisk litteratur, Institutt for nordisk språk og litteratur, Det humanistiske fakultetet, Universitetet i Tromsø.
- Kolstad, Terje 2003: Telefonintervju, 25. februar 2003.
- Kvale, Steinar 1998: *Det kvalitative forskningsintervju*, 1. utgave, 2. opplag, Ad Notam Gyldendal AS, Gjøvik.

- Lothe, Jakob, Refsum, Christian og Solberg, Unni 1999: *Litteraturvitenskapelig leksikon*, 2. opplag, Kunnskapsforlaget, H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) A/S og Gyldendal Norsk Forlag A/S, Oslo.
- Lundgren, Eva 1993: *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*, Universitetsforlaget, Oslo.
- MMIs markedsundersøkelse 2000: *Bøker og lesere – markedsundersøkelse 2000. En landsdekkende undersøkelse om publikums kjøp av bøker, forbrukervaner og lesevaner. 1000 intervju med personer over 15 år*, gitt meg 30. september 2002 av Benthe Sande i Aschehoug forlag.
- Norges offentlige utredninger (NOU) 1991: *Mannsrolleutvalgets sluttrapport 1991:3*.
- Olsen, Rolf V. 2003: "PISA 2000 med få ord. En kortversjon av den nasjonale rapporten: "Godt rustet for framtida? Norske 15-åringers kompetanse i lesing og realfag i et internasjonalt perspektiv"", rapport 13, desember 2001, av Rolf V. Olsen, Marit Kjærnsli, Svein Lie, Astrid Roe og Are Turmo, Universitetet i Oslo, Det utdanningsvitenskapelige fakultetet, Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling, utskrift 12. februar 2003, <http://www.ils.uio.no/forskning/pisa/HTML-rapport/lesing1.html.html>.
- Sande, Benthe 2003: Aschehoug forlag, e-post sendt meg 11. og 18. februar 2003.
- Svingen, Arne 2002: "Ungdom, bøker og image", i *BOK og samfunn*, 07. november 2002, Oslo.
- Thagaard, Tove 1998: *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget, Oslo.
- Wold, Bendik 2002: "Tegnets tale. Skal vi forsøke å vinne tegnene tilbake? Til skriften?", i nettutgaven av *Klassekampen*, utskrift 27. september 2002, <http://www.klassekampen.no/goto?lid=148489&location=kultur>.
- Øvrelid, Bjarne 1996: "Mannsforskingas ulike forgreiningar", i *Hun og han. Kjønn i forskning og politikk*, red. Harriet Holter, Beatrice Halsaa, Janneke van der Ros, Else Skjønberg og Bjarne Øvrelid, Pax Forlag A/S, Oslo.